

Шановна редакціє журналу "Початкова школа"!

Ми, мешканці північного регіону, Садчикова Людмила Вальдемарівна та Онопко Мирослава Віталіївна, хочемо долучитися до телемарафону "Україна єдина" і надсилаємо Вам розробку уроку з трудового навчання з виготовлення ляльок-мотанок із використаних кольорових чи простих олівців для того, щоб відчувати себе гордістю нації, українцями і українками, а саме такими, якими ми були, є і будемо завжди!

**Людмила САДЧИКОВА,
Мирослава ОНОПКО,**

вчителі початкових класів Киїнської ЗОШ І–ІІІ ст. Чернігівської обл.

Виготовлення ляльок-мотанок на уроках трудового навчання

Тема. Конструювання найпростіших виробів – іграшок за допомогою засвоєних раніше технологій.

Творча робота: виготовлення різновиду ляльок-мотанок із різних матеріалів.

Мета. Навчити конкретних трудових навичок при роботі з нитками, тканиною на прикладі виготовлення різновиду ляльок-мотанок; ознайомити з обрядами і традиціями, пов'язаними з виготовленням ляльок; прищепити інтерес до культури, звичаїв своєї Батьківщини; розвивати образне мислення, творчі здібності.

Обладнання: демонстраційний матеріал – зразки виробів, презентація "Українська іграшка"; матеріал для індивідуального користування – нитки для плетіння чорного та білого кольорів, клаптики тканини, стрічки, клей.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Перебіг уроку

I. Організаційно-мотиваційний етап.

1. Вступне слово вчителя.

2. Перевірка готовності учнів до уроку.

II. Актуалізація опорних знань.

– Як ви думаєте, що означає слово "лялька"?

– Який образ виникає у вашій свідомості при слові "лялька"?

– Яка ваша улюблена іграшка?

III. Оголошення теми уроку.

– Сьогодні ми з вами маємо нагоду навчитися виготовляти українську іграшку – різновид ляльки-мотанки. Нашу роботу присвятимо 200-річчю з дня народження Т.Г. Шевченка.

IV. Виклад нового матеріалу.

1. Вступне слово вчителя.

Кожна нація, кожен народ має свої звичаї, що виробилися протягом багатьох століть і освячені віками. Кожен народ, кожна нація тримається на прадідівських традиціях, звичаях, символах, віруваннях. І тільки вивчаючи й знаючи ці традиції, ми зможемо передавати культурну спадщину свого народу, набуту віками. Українська народна іграшка належить до унікальних явищ нашої культури.

Коли виникли перші іграшки? Який вигляд вони мали? З чого і як виготовляли іграшки? Це ті запитання, на які ми спробуємо знайти відповіді.

2. Історія іграшки.

Іграшка завжди була пов'язана з грою. І як гра, вона є відображенням своєї епохи. Історія іграшки є невід'ємною частиною історії культури суспільства. Перші іграшки були дуже подібними до знарядь праці, предметів побуту. Їх виготовляли з найпростіших природних матеріалів. На території України найдавніші іграшки знайдено в нашій Чернігівській області. Вони являють собою фігурки пташок, вовків чи собак, що були виготовлені з мамонтового бивня приблизно 25 тисяч років тому. Мали вони обрядове значення.

Жодний ярмарок не обходився без глиняних коників, баранчиків, півників, маленького посуду, ляльок, розписаних орнаментом, прикрашених кольоровою глиною.

Популярними були механічні забавки з відповідними рухомими елементами – вирізані фігурки попарно з'єднаних планками ведмедів, ковалів, ткачів.

Найбільше дерев'яних іграшок виготовляли на Прикарпатті. Це різноманітні візочки з драбинками, кониками, іграшкові меблі (столи, скрині, лаваліжка), іграшкові музичні інструменти.

Порівняно з дерев'яною іграшкою, глиняні колекції іграшок не такі великі. Глина – матеріал ламкий і недоговічний. Такі іграшки робили скрізь, де були поклади глини і де люди займалися гончарством. Ліпили для себе, для забавки, а з часом – на продаж, приурочуючи це до ярмарків і веселих народних свят. Зазвичай така іграшка народжувалася і розвивалася у селянському середовищі.

3. Фізкультхвилинка.

Із-за парти встану,	Покладу на пояс руки,
В далечінь погляну.	Підскочу на закаблуках.
Руки вгору підійму –	Носом глибоко вдихну,
Сонечко я обійму.	І сусіду підморгну.

4. Продовження бесіди.

Технологія виготовлення іграшок, підготовка глини майже всюди були однаковими, хоча й мали

місцеві особливості. Червону, сіру або білу глину змішували з дрібним просіяним піском і розводили водою, перетворюючи у в'язке тісто. З нього й ліпили іграшки. Спочатку їх висушували, а через кілька днів обпалювали. Залежно від якості й складу місцевих глини й піску, поверхня іграшок набувала певного кольору. Для краси використовували розпис.

Особливий інтерес становлять розписи іграшок. Вони утворюють певну традиційну систему понять і позначень. Складається вона з трьох мотивів: "гілка" на спині тварини; "кривулька з накапуванням" (хвиляста лінія, що в'ється між крапками) з обох боків; сонце (у вигляді солярного знака, оточеного крапочками, або квітки з різною кількістю пелюсток та вигинистих ліній-променів) попереду на грудях тварини.

Іграшкова тварина, розписана таким орнаментом, являє собою образ, пов'язаний з давніми уявленнями про світоустрій. Гілка з широким, часто зеленим листям – рослина, що втілює земний світ; кривулька – здавна відомий символ води; сонце – світло, небо, космос. Отже, іграшка містить у своєму образі дуже давно символіку світоустрою з трьох сфер – земної (середньої), небесної (верхньої) та підземної (нижньої). У системі цих розписів закладено глибокий зміст, здобутий досвідом життя та праці багатьох поколінь.

Найпоширенішою народною іграшкою в Україні був і залишається глиняний свищик. Колись на ярмарках під час святкових гулянь продавалися тисячі дрібних декоративно розписаних свищиків.

На Гуцульщині вівчарі ліпили іграшки з плавляного овечого сиру. Випасаючи овець, вони виготовляли казкових оленів, баранчиків, фантастичних півників, коників, а потім, повернувшись із полонини, дарували їх дітям. Сир – проблемний матеріал для зберігання. З часом іграшка з нього розтріскується, розсипається, змінює свій відтінок. Щоб сир набув пластичності, його спеціально готували, перед самим процесом ліплення занурюючи в гарячу воду, а опісля – в соляний розчин. Награвшись такою забавкою, дитина могла нею залюбки поласувати – завтра родичі можуть зробити іншу. Хоча найчастіше іграшки із сиру виготовляли перед храмовими святами та перед Великоднем.

Нині приготуванням таких іграшок займаються жінки. Вони готують їстівні іграшки, але не з сиру, а з борошна. Для маленьких колядників раніше в кожному домі пекли великі пряники, зазвичай дуже яскраві – рожеві, блакитні, жовті, розписні, з орнаментом.

Домашню ляльку для дівчаток найчастіше виготовляли з найдоступніших матеріалів – сіна, соломи, залишків ниток, льону, кукурудзи. Іноді використовували глину та вовну, тобто все, що було під

руками. Але найцікавіше те, що виготовляли ляльок і чоловіки.

Коли людина виготовляла ляльку, вона ніби впадала у медитативний стан, оскільки під час роботи треба обертати нитку навколо певної осі. Виконуючи ці рухи, людина забувала про всі клопоти й зосереджувалася лише на цій роботі.

Українські ляльки вже завоювали симпатії по всьому світу. Їх вирізняє своєрідний колорит національного костюма, властивий українському народу гумор та хазайновитість.

5. Перегляд відеопрезентації "Українська іграшка".

V. Виготовлення різновиду ляльки-мотанки.

– Дітки, сьогодні ми з вами виготовимо незвичайні іграшки з ниток – козака та козачку, а для цього нам знадобляться нитки, клаптики тканини, різнокольорові стрічки, звичайний олівець, ножиці та голка з ниткою.

Технологія виготовлення іграшки

1. Для початку візьмемо олівець та нитки чорного кольору для волосся нашої ляльки і почнемо обмотувати край олівця нитками.

2. Намотуємо форму обличчя білими нитками.

3. Після цього з клаптиків та смужок тканини "вдягаємо" на нашу ляльку спідничку, оздоблюємо її кольоровими стрічками, нитками.

4. Приклеюємо нитками чорного кольору очі та брови, червоного – уста.

5. Зав'язуємо стрічку у волосся україночки. Наша україночка готова!

– Аналогічно виготовляємо парубка в червоних шароварах, з пишними вусами.

Правила користування голкою

1. Голку тримай тільки з протягнутою ниткою в гольнику або футлярі.

2. Не вколуй голку у свій одяг.

3. Не бери голку до рота.

4. Запасні голки зберігай у футлярі або гольнику.

5. Не використовуй голку замість булавки.

6. Під час зшивання цупких матеріалів (шкіра, штучне хутро, картон) попередньо в місці зшивання зроби отвори шилом.

7. Під час шиття користуйся наперстком.

Правила користування ножицями

1. Ножиці для ручної праці повинні мати заокруглені кінці.

2. Клади ножиці так, щоб вони не виступали за край робочого місця.

3. Не працюй тупими ножицями, а також ножицями зі слабким кріпленням.

4. У процесі різання уважно стеж за розміткою.

5. У процесі роботи тримай матеріал пасивною рукою так, щоб пальці були осторонь від гострого леза.

6. Не розмахуй ножицями під час різання, не ходи з ними, а також не підходь занадто близько до того, хто ними працює.

7. Після роботи ножиці тримай складеними, бажано в чохлі.

VI. Практична робота.

Учні виконують практичну роботу. Учитель стежить за послідовністю роботи, за необхідності консультує, допомагає окремим учням.

VII. Підбиття підсумків уроку. Виставка дитячих робіт.

Всі ми гарно потрудилися,
Наші руки натомилися.
Будем ми відпочивати
Та роботи оглядати.

VIII. Прибирання робочих місць.

